

ОСВІТА З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ*¹

Олена Орлюк,

*директор НДІ інтелектуальної власності НАПрН
України, професор кафедри інтелектуальної власності
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка, доктор юридичних наук,
академік НАПрН України*

У статті досліджується досвід України у викладенні знань з інтелектуальної власності у системі вищої освіти. Визначаються проблеми забезпечення національної економіки фахівцями з інтелектуальної власності. Це стосується скасування в процесі останньої реформи вищої освіти можливості набуття освіти з інтелектуальної власності в рамках специфічних категорій. Також оцінюються негативні наслідки скасування викладення курсу з інтелектуальної власності у закладах вищої освіти. Така ситуація не сприяє підвищенню творчої та винахідницької діяльності, вмінню оцінювати свої результати в перспективі їх охорони механізмами інтелектуальної власності. Підкреслюється, що підвищення культури поваги до прав інтелектуальної власності, захисту прав інтелектуальної власності може забезпечуватися саме у процесі отримання загальних знань у цій сфері.

Ключові слова: інтелектуальна власність, вища освіта, інноваційний розвиток, компетентність, спеціальність, креативність

Постановка проблеми. Розбудова інноваційного суспільства, заснованого на підтримці інтелектуального капіталу нації, передбачає високий рівень підготовки фахівців різних спеціальностей та напрямів, залучених до інноваційного процесу на будь-яких його стадіях, чому має сприяти національна система освіти, відродження й розвиток якої були закладені ще у 1993 році [1]. Отримання знань з інтелектуальної власності в системі вищої освіти, із дотриманням принципу наступності процесу здобуття вищої освіти, створить

умови для розбудови суспільства, що розуміє цінність власних досягнень та вигод, які можна отримати через інновації та використання прав на результати власної творчості, сприятиме активізації інновацій та комерціалізації, фаховому забезпеченню інструментального використання прав інтелектуальної власності як цілеспрямованої складової інноваційної політики, якісному забезпеченню захисту прав інтелектуальної власності.

При цьому отримання знань з інтелектуальної власності (надалі — ІВ)

* Стаття друкується в авторській редакції.

¹ Викладені у статті матеріали були покладені в основу опису освітньої компоненти у проєкті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2015–2020 роки, розробленої у 2019 році в рамках співпраці Мінекономіки України зі Всесвітньою організацією інтелектуальної власності на базі Національного офісу інтелектуальної власності.

студентами різних спеціальностей та безпосередньо набуття компетентностей з ІВ в системі вищої освіти сприятиме поєднанню освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку України, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Це також сприятиме міжнародній інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір, з урахуванням збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи. Така освіта має сприяти формуванню креативного стилю мислення у молоді, яка здібна творити і розв'язувати складні міждисциплінарні завдання, ефективно і своєчасно відповідаючи на наявний суспільний запит.

Виклад основного матеріалу.

Концептуальна важливість ролі інтелектуальної власності в інноваційній політиці визнається як на рівні міжнародних інституцій, так і на рівні національних політик. На користь зазначеного висновку слугують звіти Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) по країнах, що відображають роль ІВ у національних системах інноваційної діяльності [2], аналітичні звіти (наприклад: «The Intersection of IP Rights and Innovation Policy-Making — A Literature Review», підготовлений Манчестерським інститутом інноваційних досліджень, Манчестерським університетом та іншими у 2015 році [3]).

Розуміння цього впливу визнано й в національних стратегічних документах та актах Верховної Ради України, у національних аналітичних доповідях. Україна проголосила інноваційний шлях розвитку економіки, рушійною силою якої є інтелектуальна власність. Відповідно, метою державної політики в галузі освіти є сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки

конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя. Зокрема, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [4] (якою визначено вектори, дорожню карту та першочергові пріоритети реалізації з метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі) була покладена в основу форми освіти та реформи захисту інтелектуальної власності; передбачила реалізацію програми розвитку для дітей та юнацтва й залучення талантів та програми розвитку інновацій. Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [5] визнає, що високий інтелектуальний рівень людського потенціалу має забезпечити конкурентоспроможність країни у майбутньому.

Серед цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, визначених Указом Президента України від 30.09.2019 № 722/2019, передбачені: забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям [6].

Однак для реалізації зазначених цілей Україна має забезпечувати національний ринок праці фахово підготовленими спеціалістами, що володіють знаннями з різних галузей, однак мають при цьому знання з інтелектуальної власності. З цього напрямку в Україні було напрацьовано хороший досвід, результатами якого ми користуємося досі. Його засади були закладені, у першу чергу, інститутом післядипломної освіти, який наразі функціонує як навчальний центр «Інтелектуальної власності та інноваційного підприємництва МІПО Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

Із 1992 по 2015 роки в центрі було підготовлено понад 900 спеціалістів з вищою освітою з патентознавства і інтелектуальної власності для 18 областей України, у тому числі — близько 160 фахівців для апарату Державної служби інтелектуальної власності та підрозділів Укрпатенту. Серед патентних повірених України близько 100 є випускниками МІПО НТУ «ХПІ» [7].

У 1997 році в Україні відповідно до Постанови КМУ від 24.05.1997 р. № 507 [8] було відкрито підготовку фахівців за спеціальністю 7.000002 «Інтелектуальна власність» (специфічні категорії) та у 1998 році розпочалася безпосередньо підготовка таких спеціалістів. Інститут інтелектуальної власності (нині — Київський інститут інтелектуальної власності і права Національного університету «Одеська юридична академія»), який займався такою підготовкою з 1998 року, у 2000-х роках провів аналіз й отримав наступні показники щодо працевлаштування випускників: 26 % — підприємства; 22 % — державна система правової охорони інтелектуальної власності; 17 % — патентно-юридичні фірми; 12 % — органи судової влади; 10 % — фізичні особи; 7 % — міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; 6 % — науково-дослідні інститути [9]. У 2012 році Інститут було включено до складу Академії ВОІВ разом із 22 провідними університетами світу.

Із введенням магістратури в Україні на початку 2010-х років було запроваджено підготовку магістрів з ІВ. Підготовка фахівців зі специфічної категорії «Інтелектуальна власність» велася на той час у понад 16 закладах вищої освіти (далі — ЗВН) України. Так, у 2014 році обсяг державного замовлення на підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра на спеціальності 8.000002 «Інтелектуальна власність» становив 200 місць, 8.000014 «Управління інноваційною діяльністю» становив 235 місць. Фактично, обсяг державного замовлення на підготовку у ЗВО магістрів за спеціальностями

«Інтелектуальна власність» та «Управління інноваційною діяльністю», у порівнянні з 2011 роком, у якому було розпочато прийом на навчання за цими спеціальностями, було збільшено на 11 % і 24 % відповідно [10].

Важливу роль у формуванні знань та культури у сфері ІВ став Указ Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27.04.2001 р. № 285/2001 [11], яким передбачалося запровадження у вищих навчальних закладах курсу з основ інтелектуальної власності. Введення цього курсу та підготовки за державним замовленням фахівців з інтелектуальної власності було здійснено відповідно до рішення колегії МОН України від 20.06.2002 р. № 6/3-16, а пізніше виданого наказу МОН України від 20.10.2004 р. № 811 «Про запровадження у ВНЗ навчальної дисципліни Інтелектуальна власність». За неофіційними підрахунками цей курс прослухали понад 120 тисяч студентів. Необхідність запровадження в Україні реформування системи освіти в Україні спецкурсів «Основи інтелектуальної власності» у ЗВО було підтверджено пізніше у постанові Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування»» від 27.06.2007 р. № 1243-V [12].

Слід також зазначити, що за цей час в Україні запроваджена практика проведення під егідою МОН щорічних Всеукраїнських олімпіад з інтелектуальної власності та Всеукраїнських конкурсів студентських робіт з інтелектуальної власності, які успішно відбуваються на базі провідних національних університетів у Києві, Харкові, Черкасах тощо.

Однак негативний вплив на підготовку фахівців з ІВ спричинив оновлений Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [13], який запровадив новітні підходи щодо формування освітніх програм та встановив

критерії освітньої діяльності, а також наголосив на розподілі прав інтелектуальної власності для ЗВО.

У рішенні ініційованих Комітетом з питань науки і освіти ВРУ слухань на тему «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку» від 15 жовтня 2014 року [14] було рекомендовано КМУ із метою популяризації знань та із врахуванням політики ВОІВ підтримувати ініціативи національних закладів вищої освіти та академічних наукових інституцій у частині відкриття центрів університетських координаторів з інтелектуальної власності, проведення літніх шкіл з ІВ тощо. З метою підвищення якості освіти та підготовки фахівців різних галузей знань у сфері інтелектуальної власності КМУ було рекомендовано викладати курс «Інтелектуальна власність» як обов'язковий курс начального плану.

Пізніше такий підхід був підтверджений і у Рекомендаціях слухань у Комітеті ВРУ з питань науки і освіти «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку», що відбулися 6 липня 2015 р. [15]. Дана рекомендація набула практичного значення, оскільки наказом МОН України від 04.03.2015 р. № 235 дію наказу МОН від 20.10.2004 р. № 811 було скасовано, внаслідок чого курс з інтелектуальної власності був вилучений із переліку обов'язкових навчальних дисциплін ЗВО.

У Рекомендаціях слухань у Комітеті ВРУ з питань науки і освіти «Законодавче забезпечення розвитку Національної інноваційної системи: стан та шляхи вирішення» (15 червня 2016 року) [16] було визначено необхідність відкриття магістратури у вищій школі за спеціальністю «Управління творчістю», подальше поширення магістратур «Інтелектуальна власність», «Управління інноваційною діяльністю» тощо, запровадження викладання навчальних курсів з інформаційного права, права інтелектуальної власності і правового забезпечення інноваційно-

го розвитку та відновлення викладання курсу з інтелектуальної власності як обов'язкового.

За результатами парламентських слухань «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку», проведених 21 березня 2018 року [17] було вкотре визнано необхідність забезпечення України фахівцями, спроможними професійно забезпечувати інноваційний розвиток України, її інформаційну та креативну складові. Наголошено на необхідності закріплення на нормативному рівні критеріїв визначення високотехнологічних галузей, продуктів і професій, здійснення їх кодифікації за європейським стандартами; проведення науково-популярних та освітніх програм з формування інноваційної культури, розвитку соціальних інновацій та креативних індустрій через засоби масової інформації; а також запровадження для вчених, винахідників, працівників наукових установ та закладів вищої освіти навчальних курсів з інновацій, зокрема щодо трансферу технологій, менеджменту проектів, комунікацій, фінансів, маркетингу тощо.

Наказом МОН України від 28.12.2018 р. № 1477 «Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» було виокремлено напрям 2.12 «Інформаційне право. Право інтелектуальної власності» [18], в межах яких можуть виконуватися дисертаційні дослідження з права інтелектуальної власності. Успішний досвід підготовки кандидатів наук (в рамках реформи освіти — Ph.D) з права інтелектуальної власності має НДІ інтелектуальної власності НАПрН України (<http://www.ndiiv.org.ua/>), в якому з 2019 року успішно функціонує спеціалізована вчена рада із захисту кандидатських дисертацій.

У цілому діяльність із підготовки фахівців закладами вищої освіти, що розуміються на питаннях інтелектуальної власності (освітній рівень бакалавр, ма-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

гістр) є надзвичайно важливою як у середньостроковому, так і довгостроковому періоді, й покликана сприяти засвоєнню фахівцями різних спеціальностей нових знань та сучасних технологій у галузях своєї діяльності, удосконалювати їх компетентність у відповідній галузі знань (із врахуванням професійних якостей, профілю та специфіки праці), а також підготувати нових фахівців у сфері правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності, патентного аудиту, менеджменту, управління інтелектуальною власністю.

Слід зазначити, що підготовка фахівців з ІВ закладами вищої освіти є розповсюдженою практикою, що довела за останні десятиріччя користь у забезпеченні інноваційного середовища професійними кадрами. Така підготовка здійснюється в рамках отримання вищої освіти на базі дипломів бакалавра й магістра як з інтелектуальної власності, так і права інтелектуальної власності багатьма університетами світу. ВОІВ використовує досвід запровадження спільних магістерських програм з ІВ. Прикладами можуть бути магістратури з інтелектуальної власності ВОІВ, відкриті в Туріні (Італія), в Анкарі (Туреччина), у Кракові (Польща), в Мутаре (Зімбабве), у Шанхаї (Китай), в Яунде (Камерун), у Буенос-Айресі (Аргентина), у Брісбені (Австралія)².

До 2014 року ВОІВ проводила Літні школи з інтелектуальної власності в Україні, проведення яких було припинено у зв'язку з політичною ситуацією в країні. Протягом 2014 – 2017 років такі школи проводилися за програмою Академії ВОІВ за ініціативою НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ в Київському національному університе-

ті імені Тараса Шевченка при підтримці ДСІВУ, пізніше — МЕРТ. У 2018 році проведення Літньої школи ВОІВ було успішно відновлено та проведено на базі КНУ спільно з ВОІВ, МЕРТ, ДІФКУ, НДІВ. У 2019 році Літня школа ВОІВ проводилася на базі Одеського національного університету імені Мечникова, за активної участі НОІВ. Студенти магістратури з ІВ Київського національного університету імені Тараса Шевченка у грудні 2018 року взяли участь у Навчальному візиті до ВОІВ.

Угодою про асоціацію України з ЄС у статті 252 (2) визначено сфери співробітництва між сторонами, у т.ч. включаючи такі види діяльності як розвиток потенціалу; обмін та підготовка персоналу (d); пропагування та розповсюдження інформації стосовно прав інтелектуальної власності, *inter alia* серед ділових кіл та в громадянському суспільстві; широка поінформованість споживачів і власників прав (e) тощо.

Прийнявши у 2014 році нову редакцію Закону «Про вищу освіту» Україна розпочала кроки, спрямовані на модернізацію системи вищої освіти з урахуванням процесів європейської інтеграції та розвитку єдиного Європейського простору вищої освіти. Інтеграція до нього вищої освіти України здійснюється шляхом реалізації положень та принципів Болонського процесу, зокрема, через запровадження рівневої організації вищої освіти відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Окрім цього, рішенням колегії МОН України (протокол від 22.03.2018 № 3/1-7) було схвалено Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) [20].

² Master of Laws (LL.M) in Intellectual Property — University of Turin; Master of Laws (LL.M.) in Intellectual Property (with specialization in Patent Law and Design Law — University of Ankara, Master's Degree in Intellectual Property and New Technologies — Jagiellonian University; Master's Degree in Intellectual Property — Africa University; Master's Degree in Intellectual Property (with specialization in Design — Tongji University; Master en propriété intellectuelle (PI) — Université de Yaoundé II (UY II); Master's Program in Intellectual Property and Innovation — Universidad de San Andrés; Master of Laws (LL.M) in Intellectual Property — Queensland University of Technology. Більш докладно див. [19].

Водночас наявна ситуація у сфері вищої освіти в частині набуття знань з інтелектуальної власності дозволяє констатувати наступні проблеми.

По-перше, низький рівень знань та культури в галузі ІВ. Недостатній рівень поінформованості населення з питань ІВ відмічають органи державної влади. Зокрема, на цьому влітку 2019 року наголошувало Мінінформ політики України, зазначаючи водночас, що загальна оцінка рівня інформованості населення з інтелектуальної власності в Україні не проводилася, й пропонувало здійснити відповідні соціологічні опитування (лист Міністерства інформаційної політики України № 12-05/03 від 05.06.2019 р.). МОН України наголошує на необхідності підвищення рівня обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності (лист № 1/12-2781 від 15.05.2019 р.).

По-друге, відсутність якісної освіти з інтелектуальної власності для всіх. Відсутність у ЗВО, що є складовою національної системи освіти, дисциплін з ІВ, адаптованих для відповідних спеціальностей, які б сприяли набуттю знань з ІВ не лише на рівні спеціалізованих магістратур ІВ (з права, менеджменту), але й інших спеціальностей. Зазначена ситуація стала наслідком певних нормотворчих дій уряду. Зокрема, Наказом МОН України від 04.03.2015 р. № 235 було скасовано дію наказу МОН від 20.10.2004 р. № 811 «Про запровадження у ВНЗ навчальної дисципліни Інтелектуальна власність», після чого викладання знань з інтелектуальної власності фактично припинилося або звелось до формального викладання в межах інших дисциплін (на кшталт «Методологія наукових досліджень з основами інтелектуальної власності», обсягом 6–8 годин) у більшості ЗВО країни. Університети, які діють на праві автономії, самостійно обирають навчальні курси, відтак лише поодинокі факультети залишили повні курси з інтелектуальної власності (прикладом можуть бути філологічні факультети, журналі-

стики, іноді — юридичні, деякі технічні). Поряд із цим зазнали змін й освітньо-професійні програми всіх спеціальностей галузі знань «Менеджмент і адміністрування», до яких до реформи вищої освіти було включено дисципліну «Управління інноваціями» (на бакалаврському рівні) та «Інноваційний менеджмент» — для спеціальності «Управління інноваційною діяльністю» (на магістерському рівні) як нормативні. Після реформи зазначені програми також піддалися змінам.

Істотні зміни відбулися щодо підготовки магістрів з ІВ. Згідно з постановою КМУ від 29.04.2016 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [21] та прийнятого на її виконання наказу МОН України від 12.04.2016 р. № 419 [22] підготовка фахівців з ІВ була вилучена зі специфічних категорій, натомість було визначено переведення її за наступними спеціалізаціями: управління інтелектуальною власністю — в галузі знань Управління та адміністрування (07), спеціальність — менеджмент (073); (2) інтелектуальна власність — в галузі знань Управління та адміністрування (07), спеціальність — підприємництво, торгівля та біржова діяльність (076); (3) інтелектуальна власність — в галузі знань Право (08), спеціальність Право (081). Після цього кількість ЗВР, що раніше забезпечували підготовку фахівців з ІВ (специфічні категорії), різко скоротилася. При цьому на міждисциплінарні програми з інтелектуальної власності, акредитовані в межах спеціальності «Право» перестали вступати випускники інших спеціальностей у зв'язку з обов'язковою вимогою при вступі на юридичну магістратуру здавати ЗНО з права. Відсутність підготовки фахівців з інтелектуальної власності в межах технічних спеціальностей, у свою чергу, не лише позбавляє національні виробничі галузі відповідного фахового забезпечення, але й фактично унеможливує у по-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

дальшому атестацію патентних повірених, що спеціалізуються на об'єктах патентного права (у першу чергу), у зв'язку з відсутністю відповідної вищої освіти у сфері ІВ.

Наразі підготовка магістрів з інтелектуальної власності здійснюється лише у незначній кількості ЗВО, якщо брати потреби країни. Зокрема, в Києві така підготовка здійснюється лише у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (на базі кафедри інтелектуальної власності юридичного факультету, що була відкрита у 2013 році) та у Київському інституті інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія». У регіональному розрізі підготовка магістрів з ІВ провадиться у Сумському державному університеті (на базі кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства навчально-наукового інституту права), у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельниць-

кого (на базі кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту економіки і права), у Дніпропетровській металургійній академії (на базі кафедри інтелектуальної власності та управління проектами гуманітарного факультету).

Викладання курсів та програм з ІВ здійснюється переважно в межах інших спеціальностей (технічні науки, право, інформатика, економіка тощо), кількість ЗВО, що здійснюють повноцінне викладання курсів з ІВ, також істотно скорочене. При тому, що на щорічних професійних конференціях з інтелектуальної власності, що проводяться в Україні у різних ЗВО у містах Києві, Львові, Черкасах, Харкові тощо необхідність підготовки фахівців з ІВ незмінно підтверджується³.

В Україні також допоки відсутні спільні магістерські програми з ІВ з ВОІВ. Також відсутня постійна робота

³ Прикладами можуть бути, зокрема, щорічні національні конференції. Лише у 2019 році це обговорювалося на наступних заходах: VI Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності «Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри» (27.09.2018 р., Київський національний університет імені Тараса Шевченка, за співорганізації НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, Науково-освітнього центру з інтелектуальної власності КНУ та за підтримки МЕРТ і МОН України); II Науково-практична конференція «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності» (26.04.2019 р., НТУ «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» за співорганізації Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, НДІ інтелектуальної власності та НДІ інформатики і права НАПрН України); Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності» (17.05.2019 р., Київський інститут інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія»); II Всеукраїнська науково-практична конференція з проблем економіки інтелектуальної власності (24.05.2019 р., Київський національний університет імені Тараса Шевченка за співорганізації НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ тощо); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права» (17–18.05.2019 р., Львівський національний університет імені Івана Франка (кафедра інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права, за співорганізації Центру дослідження інтелектуального права та Львівської правничої школи), в рамках IV Міжнародного форуму INNOVATION MARKETS (5-6.11.2019 р., МВЦ, Київ), Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтелектуальна власність в Україні: проблеми та перспективи розвитку в інформаційному суспільстві» в інтернет-форматі «Київ-Дніпро» (28–29.11.2019 р., Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, Національна металургійна академія України, НТУ «Дніпровська політехніка», Дніпровський Національний Університет імені Олеса Гончара, НДІ енергетики ДНУ імені Олеса Гончара, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна, Дніпропетровський НДЕКЦ МВС України, НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, НТУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київський національний університет імені Тараса Шевченка Генеральний штаб ЗСУ, Головне управління Національної гвардії України) тощо.

щодо підготовки та підвищення кваліфікації педагогічного складу, задіяного до викладання курсів з інтелектуальної власності як в рамках спеціалізованих магістерських програм, так і дисциплін з інтелектуальної власності для різних галузей знань в цілому.

Висновки і пропозиції. В рамках прийняття Національної стратегії інтелектуальної власності України на період 2020-2025 роки, що отримала підтримку ВОІВ, та в рамках її виконання, Україна має створити належні умови для забезпечення якісної вищої освіти з інтелектуальної власності, заснованої на міждисциплінарному підході. Має бути підвищений рівень знань з інтелектуальної власності в рамках набуття відповідних компетентностей за іншими спеціальностями з метою зростання конкурентоспроможного людського капіталу задля високотехнологічного, інноваційного розвитку країни, створення умов для самореалізації й креативності особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці і держави у кваліфікованих кадрах.

Кроками для вирішення цих завдань мають бути:

- забезпечення якісної вищої освіти з інтелектуальної власності шляхом подальшого відкриття магістерських програм з інтелектуальної власності та інновацій (право, управління, менеджмент) у ЗВО України, із наданням пріоритету міждисциплінарному системному підходу при розробці таких програм;
- поширення галузей знань (окрім наявних 07, 08), з яких може надаватися вища освіта з інтелектуальної власності, з пріоритетом технічним галузям;
- поновлення викладання знань у сфері інтелектуальної власності для всіх спеціальностей у ЗВО України на рівні освітнього рівня бакалавра;
- поширення адресної підготовки фахівців з ІВ, із погодженням із потенційними майбутніми роботодавцями фахових компетентностей

освітніх програм, що впливатиме на розвиток споріднених освітніх програм, на кшталт «Інноваційний інжиніринг»;

- організація курсів із професійної підготовки у сфері ІВ для викладачів ЗВО різних спеціальностей з метою підвищення потенціалу викладацького складу;
- відкриття в Україні навчального центру від Академії ВОІВ, підготовка національних тренерів;
- відкриття спільної з ВОІВ магістерської програми з інтелектуальної власності на базі провідного ЗВО України;
- створення й поширення дистанційних курсів із загальних та спеціальних питань інтелектуальної власності із залученням Національного органу інтелектуальної власності, фахових спеціалізованих інституцій, провідних фахівців з ІВ тощо;
- здійснення послідовної політики з академічної доброчесності у вищій освіті та науці із запровадженням відповідних механізмів та інструментів, у т.ч. із недопущення плагіату, зокрема враховуючи позитивний досвід співпраці МОН України, ЗВО, наукових установ та Unicheck;
- поширення наукових досліджень у сфері ІВ у ЗВО та наукових установах з метою підготовки дисертаційних робіт для забезпечення сфери науки та освіти висококваліфікованими кадрами; проведення професійної наукової дискусії щодо доцільності проведення наукових досліджень рівня доктора філософії та доктора наук на підставі міждисциплінарного підходу, враховуючи глобальні тенденції та цілі сталого розвитку, з метою сприяння утворенню нових, міждисциплінарних наукових напрямків на основі конвергенції різних наук і знань (нанотехнології; біотехнології; інформатика; когнітивні науки; соціоніка; екологія; генетика);

- ініціювання перед ВОІВ питання щодо проведення регіонального Колоквіуму ВОІВ для викладачів, що спеціалізуються в галузі ІВ, що представляють Україну та країни Східної Європи. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»): затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Reports on integrating IP into innovation.
URL: <https://www.wipo.int/ipstrategies/en/index.html>.
3. The Intersection of IP Rights and Innovation Policy-Making - A Literature Review». Prepared by the Manchester Institute of Innovation Research, University of Manchester, United Kingdom for the Innovation Policy Section, Department for Transition and Developed Countries of the World Intellectual Property Organization.
URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_report_ip_inn.pdf.
4. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: схвалена указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
5. Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року.
URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.
6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019.
URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
7. Навчальний центр інтелектуальної власності та інноваційного підприємства. URL: <http://www.mipk.kharkiv.edu/index.php?id=781>.
8. Цибульов П.М. Еволюція системи підготовки фахівців з інтелектуальної власності в Україні: доповідь на XVII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні», 17 травня 2019, м. Київ.
9. Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями: постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.1997 р. № 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF> (втратила чинність).
10. Інформація МОН України на виконання резолюції Віце-прем'єр-міністра України О. Сича № 34129/1/1-14 від 16.09.2014 р. «Щодо слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти». URL: http://kpo.rada.gov.ua/news/mat_sl/.
11. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні: Указ Президента України від 27.04.2001 р. № 285/2001.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285/2001>.
12. Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1243-16>.
13. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
14. Стан та концептуальні засади розвитку інтелектуальної власності в Україні обговорено під час слухань у Комітеті з питань науки і освіти.
URL: <https://rada.gov.ua/fsview/98578.html>.
15. Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і осві-

ти «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку». URL: http://kno.rada.gov.ua/news/Robota_Kom/Parl_Kom_slukh/Kom_slukh/8_skl/74177.html.

16. Рекомендації слухань «Законодавче забезпечення розвитку Національної інноваційної системи: стан та шляхи вирішення»: схвалені рішенням Комітету ВРУ з питань науки і освіти від 6 липня 2016 р., протокол № 46.

URL: http://kno.rada.gov.ua/news/Robota_Kom/Parl_Kom_slukh/Kom_slukh/8_skl/74403.html.

17. Проект постанови про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64374.

18. Наказ МОН України від 28.12.2018 р. № 1477 «Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право». URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiu-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo?fbclid=IwAR3TQKZaNON9XQaekDJc1CV_j0Kn_PiVz3IufVauHtO8atyHf7mcNh2MbvK.

19. URL: https://www.wipo.int/academy/ru/courses/acad_inst_and_startup_academies/index.html.

20. Дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiya-ministerstva/2018/05/1-dorozhnyya-karta-integratsii-ukraini-do-evro.pdf>.

21. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2016 р. № 266. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF/conv>.

22. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 листопада 2015 року № 1151: наказ МОН України від 12.04.2016 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0691-16>.

1. Dergavna natsionalna programa «Osvita» («Ukraine XXI stolittia): zatverdgena postanovoju Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.11.1993 N 896.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.

2. Reports on integrating IP into innovation.

URL: <https://www.wipo.int/ipstrategies/en/index.html>.

3. The Intersection of IP Rights and Innovation Policy-Making — A Literature Review». Prepared by the Manchester Institute of Innovation Research, University of Manchester, United Kingdom for the Innovation Policy Section, Department for Transition and Developed Countries of the World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_report_ip_inn.pdf.

4. Stratehiia stalogo rozvitku «Ukraina – 2020»: shvalena Ukazom Prezidenta Ukrainy vid 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

5. Proekt Proekt Stratehii stalogo rozvitku Ukrainy do 2030 roku. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.

6. Pro Zili Stalogo rozvitku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 30.09.2019 № 722/2019.

URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

7. Navchalniy zentr intelektualnoi vlasnosti ta innovaziynogo pidpriemnitstva.

URL: <http://www.mipk.kharkiv.edu/index.php?id=781>.

8. Tsibulob P.M. Evolution of the Intellectual Property Specialist Training System in Ukraine: Report at the 17th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Problems of Intellectual Property Specialization, Information Analytical and Innovative Activity in Ukraine", May 17, 2019, Kyiv.

9. *Pro perelik napriamiv ta spetsialnostey, za iakimi zdiysniuetsia pidgotovka fahivziv u vshchih navchalnih zakladah za vidpovidnimi spetsialnostiami: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.05.1997 № 507.*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF> (втрапила чинність).
10. *Informaziia MON Ukrainy, № 34129/1/1-14 vid 16.09.2014 p.*
URL: http://kno.rada.gov.ua/news/mat_sl/.
11. *Pro zahody shchodo ohorony intelektualnoi vlasnosti v Ukraine: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 27.04.2001 p. № 285/2001.*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285/2001>.
12. *Pro Rekomendazii parlamentskih sluhan «Zahist prav intelektualnoi vlasnosti v Ukraine: problemy zakonodavchogo zabezpechennia ta pravozastosuvannia».*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1243-16>.
13. *Pro vshchhu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII.*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
14. *Stan ta konseptualni zasadi pozvitku intelektualnoi vlasnosti v Ukraine.*
URL: <https://rada.gov.ua/fsview/98578.html>.
15. *Rekomendazii parlamentskih sluhan «Intelektualna vlasnist v Ukraine. Stan ta konseptualni zasadi pozvitku».* URL: http://kno.rada.gov.ua/news/Robota_Kom/Parl_Kom_slukh/Kom_slukh/8_skl/74177.html
16. *Rekomendazii sluhan «Zakonodavche zabezpechennia rozvitku Nazionalnoi innovatsiynoi sistemy: stan ta chliahy vyrishennia» vid 16.07.2016, pr. N 47.* URL: http://kno.rada.gov.ua/news/Robota_Kom/Parl_Kom_slukh/Kom_slukh/8_skl/74403.html.
17. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64374
18. *Nakaz MON Ukrainy vid 28.12.2018 p. N 1477.* URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhenniv-mezhah-specialnosti-081-pravo?fbclid=IwAR3TQKZaNON9XQaekDJclCV_j0Kn_PiVz3IufVauHtO8atyHf7mcNh2MbvK.
19. *RL: https://www.wipo.int/academy/ru/courses/acad_inst_and_startup_academies/index.html.*
20. *Roadmap for Ukraine's integration into the European Research Area (ERA-UA).* URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiya-ministerstva/2018/05/1-dorozhnyia-karta-integratsii-ukraini-do-evro.pdf>.
21. *Pro zatverdzhennia pereliku galuzey znan I spetsialnostey, za iakimi zdiysniuetsia pidgotovka zdobuvachiv vishchoi osvity: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.04.2016 N 266.* URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF/conv>
22. *Nakaz MON Ukrainy vid 12.04.2016 N 419.*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0691-16>.

Надійшла до редакції 26.11.2019 року

Орлюк Е. Образование по интеллектуальной собственности в системе высшего образования Украины: проблемы и задачи. В статье исследуется опыт Украины в процессе приобретения знаний по интеллектуальной собственности в системе высшего образования. Определяются проблемы обеспечения национальной экономики специалистами по интеллектуальной собственности. Анализируются последствия отмены в процессе последней реформы высшего образования возможности получения образования по интеллектуальной собственности в рамках специфических категорий. Также оцениваются негативные последствия отмены изложения курса по интеллектуальной собственности в учреждениях высшего образования. Доказывается, что сложившаяся ситуация не способствует повышению творческой и

изобретательской деятельности, умению оценивать свои результаты в перспективе их охраны механизмами интеллектуальной собственности. Подчеркивается, что повышение культуры уважения к интеллектуальной собственности, защита прав интеллектуальной собственности могут обеспечиваться именно в процессе получения общих знаний в этой сфере.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, высшее образование, инновационное развитие, компетентность, специальность, креативность

Orliuk O. Education on intellectual property in the higher education system of Ukraine: problems and tasks. In article experience of Ukraine in statement of knowledge of intellectual property in the higher education system is traced. Approaches are investigated that were put by the governments of the country at different stages of reform of the higher education. The experience of national universities in the training of intellectual property professionals and the general knowledge of these issues are analyzed. The problems of providing the national economy with intellectual property experts are determined. It concerns as cancellation in the course of the last reform of the higher education of a possibility of the introduction of education on intellectual property within specific categories. The negative effects of the cancellation of intellectual property courses in higher education are also assessed. Such situation doesn't contribute to the enhancement of creative and inventive activity, the ability to evaluate the own results in the perspective of their protection by the mechanisms of intellectual property. It is emphasized that enhancing the culture of respect for intellectual property rights and protection of intellectual property rights can be ensured in the process of obtaining general knowledge in this sphere.

The author concludes that the development of an innovative society based on the support of the nation's intellectual capital presupposes a high level of training of experts of the different specialties and the directions involved in the innovation process at any of its stages, which should be promoted by the national education system.

Gaining knowledge on intellectual property in higher education contributes with creative conditions for building a society that understands the value of their own achievements and the benefits that can be obtained through innovation and uses of the rights to results of own creativity. It will contribute to the activation of innovation and commercialization, professional provision of instrumental use the intellectual property rights as a targeted component of innovation policy, better ensure of protection of intellectual property rights.

At the same time, acquiring intellectual property knowledge by students of various specialties, acquiring intellectual property competences in the higher education system will facilitate the integration of education with science and production with the aim to prepare competitive human capital for high-tech and innovative development of Ukraine, self-realization of the personality, ensuring requirements of society, labor market and the state in qualified professionals. It will also facilitate to the international integration and integration of Ukraine's higher education system into the European higher education space and the European research space. At the same time, the achievements and progressive traditions of the national higher education have to be maintained and develop. Such education should support the development of a creative style mentally among young people who are capable to create and solve complex interdisciplinary tasks, to respond effectively and in a timely manner to the existing public request.

Keywords: higher education, intellectual property, innovative development, competences, specialty, creativity